

פסול שינוי מראה במקווה וביאור טעמו

- א. התניית הפסול בכך שיש ממש במה שנשרה במקווה
- ב. מחלוקת ר' מאיר ור' יוסי בדין מי הצבע ופסיקת הרמב"ם כר' יוסי
- ג. ביאור טעם פסול שינוי מראה לאור מחלוקת התנאים
- ד. ביאור הראב"ד למחלוקת התנאים
- ה. האם פסול שינוי מראה דאורייתא או דרבנן
- ו. סיכום ומסקנות

יש לעיין בדין פסול שינוי מראה במקווה, במקור הדין ותוקפו, בגדרו ובטעמו, ובפרטי דיניו וענייניו, והשי"ת ינחנו בדרך אמת.

א. התניית הפסול בכך שיש ממש במה שנשרה במקווה

תנן במקואות (ז, ג):

הדיח בו (במקווה. ד.א.) סלי זיתים וסלי ענבים ושינו את מראיו, כשר. ר' יוסי אומר, מי הצבע פוסלין אותו בשלשה לוגין, ואינן פוסלין אותו בשנוי מראה. נפל לתוכו יין ומוחל ושנו את מראיו, פסול.

וכתב שם הר"ש בטעם הדין שהדיח בו סלי פירות כשר אע"פ ששינו את מראיו "דהדחת סלין לא חשיב שינוי מראה". ודבריו צ"ב, למה אין זה נחשב לשינוי מראה, הא סו"ס מפורש במשנה ש"שינו את מראיו".

ובטעם ר' יוסי דהכשיר במי צבע שנפלו לתוך המקווה אע"פ ששינו את מראיו (כדמוכח מדתנן: "ואינן פוסלין אותו בשינוי מראה", הרי שכשר על אף שהשתנה מראה המקווה), כתב הר"ש: "ואין פוסלין אותו בשינוי מראה, משום דצבעא לית ביה מששא" ע"כ. וכ"כ הברטנורא. ולכאורה הוא הדין והוא הטעם לסלי פירות, שאין פוסלים את המקווה ו"לא חשיב שינוי מראה", מאחר שאין ממש באותו הלכלוך היוצא מסלי הפירות, והיינו דאינו אלא "חזותא בעלמא". וסובר ר' יוסי לדמות מי צבע לסלי פירות. ושאני יין ומוחל, ד"יש בהם מששא", היינו המשקה שלהם יש בו ממשות ועצמות גמורה ("גוף הפרי", לשון הט"ז יו"ד רא, לז), ואינם רק חזותא בעלמא. כ"נ לענ"ד בביאור דברי הר"ש. ומצאתי לראב"ד שכתב כן להדיא, והביאו מרן הב"י (יו"ד רא, כה (א), עמ' רסב) וז"ל:

---

1. מוחל "הם המים השחורים המתמצין מן הזיתים", כ"כ הרמב"ם בפייה"מ שם, וכיו"ב כתב שם הברטנורא.

והראב"ד כתב בספר בעלי הנפש (עמ' צג), למדנו מכאן שאין שינוי מראה פוסל עד שיתערב בו גוף המשקה והוא משנה את מראיו, אבל אם שרה בו סמנין או אוכלין ונשתנו מראיו, כשר, שהרי הדיח בו סלי זיתים וענבים אינם פוסלים בשינוי מראה, מפני שאין בהן מגוף הדבר המשנה את מראיו, וכן מי הצבע, אין בהם כי אם שריית סמנין בלבד.

וכן הובא בש"ך (שם, סד). ומבואר יוצא, שפסול דשינוי מראה במקווה אינו אלא כשנפלה לתוך המקווה ממשות הדבר הצובע, והתערבה אותה הממשות עם מי המקווה ("עד שיתערב בו גוף המשקה"), אך השורה במקווה אוכלים הצובעים אותו כגון סלק וכד', אין בזה כדי לפסול, מפני שאין יוצא מהם ממשות וגוף הדבר הצובע, אלא רק חזותא בעלמא. וסובר ר' יוסי שמי צבע דומים לאוכלים, שאין יוצא מהם אלא נתינת צבע במים ולא ממשות. וכ"כ הטור והשו"ע (יר"ד רא, כה): "אבל המקוה השלם, אעפ"י שנפלו בו מי צבע ושינו מראיו, לא נפסל" ע"כ. ומבואר, דאף שנשתנה מראה המקווה לגמרי, אם לא חל השינוי מחמת מידי דאית ביה מששא, לא נפסל כלל.

ועתה צריך להבין מהו טעם החילוק, ומניין לחז"ל לחלק כן. לכאורה הדבר אינו מובן, שכן אם העיקר הוא שאין מראה המקווה כמראה מים, מה אכפת לן אם יש ממשות של הדבר הצובע בתוך במים, ומה לן אם אינו אלא חזותא בעלמא, הא סו"ס אין מראה "מים" לזה המקווה.

עוד יש לבאר, האם פסול שינוי מראה הוא מדאורייתא או רק מדרבנן. וכן יש לדון, האם יש מי שחולק על ר' יוסי במשנה שאמר שאין מי צבע פוסלין המקווה, וסובר שמי צבע פוסלים אותו.

והנה הרמב"ם (הל' מקואות ז, ח) פסק כדעת ר' יוסי וכתב: "מי הצבע פוסלין את המקוה בשלשה לוגין, ואין פוסלין אותו בשינוי מראיו". ולעיל מינה (בהלכה ז) פסק הרמב"ם: "מקוה שהדיח בו סלי זיתים וענבים ושינו את מראיו, כשר". ולקמן (בהלכה ט) פסק: "מקוה שנפל יין או מוהל או שאר מי פירות ושינו את מראיו ונפסל" וכו'. הרי שפסק כל דיני משנתינו הנ"ל. וכתב שם מרן בכסף משנה (בהלכה ח) בטעם הרמב"ם שפסק להכשיר מי צבע, וז"ל "שם בשם רבי יוסי, ומשמע דליכא מאן דפליג עליה במקוה", וכ"כ בב"י שם. הרי שסובר שאין חולק על ר' יוסי.

ב. מחלוקת ר' מאיר ור' יוסי בדין מי הצבע ופסיקת הרמב"ם כר' יוסי

ואולם מצאנו בספרא (פרשת שמיני פרשה ט הלכה ד), שרבי מאיר חולק בזה על רבי יוסי:

מקוה מים, לא מקוה כל משקים כולם, פרט לשנפל לתוכו מי כבשים ומי צבעים ושינו את מראיו, דברי רבי מאיר, שהיה רבי מאיר אומר, כל הפוסלו בשלשת

לוגים, פוסלים אותו בשינוי מראה. מי כבשים ומי צבעים, פוסלים אותו בשלשת לוגים מים, ופוסלים אותו בשינוי מראה. רבי יוסי אומר, כל הפוסל בשלשת לוגין, אין פוסלין אותו בשנוי מראה.

הרי שנחלקו ר"מ ור"י בדין מי צבע וכד' האם פוסלים את המקווה, וא"כ דברי מרן ז"ל שכתב שאין מי שחולק על ר"י, צ"ע (ודוחק לומר שכוונתו שבמשנה אין חולק אר"י²). ולענ"ד, מטעם זה הגר"א בביאורו לשו"ע (יו"ד רא, כה) נשמר ולא כתב כטעם הב"י הנ"ל "דליכא מאן דפליג עליה במקוה", אלא כתב טעם אחר לפסוק הלכה כר' יוסי: "מי צבע כו". כר' יוסי, מדפריך מיניה בפ"ק דמכות (ג' ע"ב) ופ"ג דעירובין" (וע' לקמן בעניין הסוגיא במכות).

ג. ביאור טעם פסול שינוי מראה לאור מחלוקת התנאים

ועתה יש לבאר ולהגדיר פסול זה של שינוי מראה, לפי המבואר בספרא. והנה מתחילה משמע שפסול השינוי מראה הוא מדאורייתא (וע' לקמן), שכן הוא נלמד מדכתיב "מקוה³ מים, לא מקוה כל משקים כולם"⁴. וחשבתי מסברה, שאחרי שלמדנו מ"מים" לאפוקי משקים, דבין רבי מאיר ובין רבי יוסי, כו"ע לא פליגי דאין פוסל במקווה אלא דבר שיש בו ממש כמשקים, והיינו יין ומוחל והדומה להם, ולאפוקי אם הדיח בו סלי זיתים וענבים דאין באותו הלכלוך ממשות, רק פירווי צבע קטנים. ויסוד ההחילוק, דבאמת אין בשינוי

2. וכן ראיתי בצינוני מהר"ן (לרבי נחום אש זצ"ל) על הרמב"ם שם, שהעיר כן על מרן הכס"מ, מהתו"כ. וכן העירו על מרן בב"י שם, בהערות לטור (מהד' שירת דבורה, עמ' רסב הערה קח).
3. הנה לפי"ז ברור שאין פסול "שינוי מראה" במעין, וכדכתב הב"י (בסע' כה, עמ' רסב) בשם הראב"ד (בעלי הנפש עמ' צו), וכ"כ הב"י (בסע' כה, עמ' רסג) בשם הרשב"א (שער במים, בסוף הספר תורת הבית, בית המים שער ט'), וכ"פ מרן בשו"ע שם (סע' כ"ח). והראב"ד שם כתב ראייה לזה "אבל בשינוי מראה לא שמענו, אלא אין לנו אלא כלשון משנתינו (פ"א מ"ז) שלא מצינו דין המעין משתנה אלא בשני דברים" וכו' ע"כ. (והרשב"א שהביא הב"י שם לא הביא לזה שום ראיה). ולפי המבואר כאן בת"כ י"ל שהטעם מבואר בפשטות, דרק במקווה דרשינן "מקוה מים" לאפוקי משאר משקין שמבטלים את המקווה, משא"כ במעין דלא דרשינן כן כלל. ונ"ל הטעם, דמעין לעולם שמו עליו, ולא יתבטל בעירוב שאמר משקין, שלעולם נובעים מתוכו מים חדשים, ויבטלו המשקין ששינו מראיו, ולכן אין קביעות וממשות באותו שינוי המראה. כ"נ לענ"ד בס"ד.
4. והנה נחלקו הראשונים האם מי פירות פסולים למקווה מדאורייתא או מדרבנן, ע' דרכ"מ (סי' ר"א ס"ק י"ט) שכתב "במרדכי (ע"ב דף של"ב, הלכות מקואות סי' תשמה ג' א') פירש ריב"א דמי פירות הוי מדרבנן, ולא נראה לר"י, דודאי כולו מי פירות פסול מדאורייתא, אף על פי שכולו שאוב מדרבנן" ע"כ. ועיי"ש בב"י (בסע' כד, עמ' רסא) במש"כ בשם הרא"ש סוף גדה (סי' א') בשם ר"ת (ספר הישר, חידושים תרע"א) "והחמירו חכמים במי פירות דלא חזו לטבילה כלל דמקוה מים כתיב הילכך פסלי ברובא", ומשמע דלר"ת הוי דאורייתא דדריש לה מקרא וכדעת ר"י בדרכ"מ. ולכאורה צ"ל לדעת ריב"א, דהאי דרשה בת"כ, אינו אלא אסמכתא.

מראה במקווה פסול מצד עצם שינוי המראה, והא ראייה, כשהשתנה המקווה מחמת דבר דאין בו ממשות, לכו"ע לא נפסל.

לכן נראה שטעם הפסול הוא כדדרשינן "מים ולא כל משקים", והיינו דבסתמא דרך משקים שנופלים למים לצבוע את המים, ולכן כל שצבעו המשקים את המים, כבר לא קרינן באותו המקווה "מקוה מים", אלא "מקוה משקים". אך בדבר שאינו משקה, שפיר בטל למי המקווה, וקרינן ביה "מקוה מים", אף שנשתנה צבע המקווה לגמרי. וכמו"כ אם נפלו **משקים גמורים** ולא צבעו את המקווה, וכגון יין לבן, אין המקווה נפסל, ולכאורה תמוה, למה לא קרינן ביה "ולא כל משקים", אלא הטעם הוא דאחר שאין אותם המשקים צובעים מי המקווה, אין להם חשיבות משום ביטול (עד רוב⁵), דהיינו שהמשקים מתבטלים למי המקווה, ושפיר קרינן במקווה זה "מקוה מים", משא"כ ביין אדום וכד', אף שאין שם הרבה יין ושאר משקים במקווה, מ"מ אחר שנתנו צבע ואין המקווה נראה כ"מקוה מים", אין לומר שנתבטלו במי המקווה, ותו לא קרינן ביה "מקוה מים", אלא "מקוה (עם) שאר משקים". ולהכי בעינן ל"ושינו את מראיו" כדי לפסול, דבלא זה, יש ביטול, דאם שינו את מראיו, כבר אין ביטול. אולם כאשר מה ששינה את המוקוה היה דבר שאינו "משקה" בעצם, וכגון שהדיח המקווה סלי פירות, בזה יש ביטול למרות שינוי המראה, דאין בזה חשיבות. (ע' בלבוש בסע' כ"ה שמשמע שמפרש כן).

ואף שנחלקו רבי מאיר ורבי יוסי במי צבע האם פוסלים, נראה ששניהם מודים לכל הנ"ל, ורק נחלקו בסתם מי צבע, האם הם נחשבים ל"אית ביהו מששא" ודמי ליין ומוחל ושאר משקין (ר"מ), או חשיבי כלית בהו מששא ודמי להדיח בו סלי פירות (ר"י).

וטעם מחלוקתם לענ"ד, דמחד, מים שנשרו בהם סממנים קיבלו צבע גמור, ונקראים "מי צבע" (וה"ה מי כבשין נקראים "מי כבשין"), ולהכי סבר ר"מ דחשיב **כאילו אית ביה מששא**, אחר דיש להם חשיבות מצד עצמם, לא דמו להדיח במקווה מי פירות דאף לר"מ כשר, דאין בצבע זה חשיבות, אלא מחמת חשיבות שמם "מי צבע", ו"מי כבשין", הם דומים למשקין כגון יין ומוחל, ולכן כשיפלו למקווה, תו לא קרינא ביה "מקוה מים", דהוי "מקוה **מי צבע**". אך רבי יוסי סבר שמאחר שלא יוצא ממשות מהסממנים, רק צבע וחזותא בעלמא, ובאמת אין בזה ממש (ואליבא דאמת גם ר"מ מודה לזה וכמבואר, ואין מחלוקת במציאות), דמי להדיח בו סלי זיתים וענבים שאינו פוסל את המקווה, דאין בזה ממשות כלל, על אף שיש להם שם אחר "מי צבע", או "מי כבשין". כן היה נראה לענ"ד לבאר מחלוקתם.

5. ע' בב"י (בס"ר ר"א סע' כ"ד) לדעת הר"ש שם (על מתנ' פ"ז משנה ב'), ולפירוש הרא"ש (סי' א' וסי' י"ח), בביאור דברי הגמרא ביבמות (פ"ב ע"ב) (עד רובו", דהיינו במי פירות (שלא שינו מראה המקווה, כמובן).

אלא שלפי דברי, קשה מהמשך דברי רבי מאיר, שאמרו שם בת"כ "שהיה רבי מאיר אומר, כל הפוסלו בשלשת לוגים, פוסלים אותו בשינוי מראה", ומה עניין ג' לוגין דשאובין, לשינוי מראה, ומה נתינת טעם יש בזה, עד שאמרו "שהיה ר"מ אומר". ואולי אפשר לבאר שנראה שבא לומר כנ"ל, שכל מה שייפסל בשאובין, ממילא ברור דשם "משקה" עליו, ולהכי פוסל את המקווה אף אם אין בו ממש.

ועוד קשה לדרכי, שלכאורה משמע מדברי ר"מ שאין מי כבשין ומי צבעים פוסלין את המקווה אלא בג' לוגין (ולא בפחות), כדתנן: "שהיה רבי מאיר אומר כל הפוסלו בשלשת לוגים פוסלים אותו בשינוי מראה, מי כבשים ומי צבעים פוסלים אותו בשלשת לוגים מים, ופוסלים אותו בשינוי מראה", ולפי המבואר בדברי, אין לזה שום עניין לג' לוגין, אלא הכל תלוי רק בשאלה האם נשתנו מראה המים ע"י דבר שיש בו ממש או ע"י דבר שחשוב כאילו יש בו ממש (מי צבע ומי כבשין), או שאינו חשוב כיש בו ממש. אולם באמת ע' בראב"ד דלקמן שאין זה נכון, ורק לר"נ נפסל המקווה במי צבע כל שנשתנו מראיו, ואפילו בפחות מג' לוגין.

ד. ביאור הראב"ד למחלוקת התנאים

ואכן ראיתי לראב"ד (בפירושו לספרא שם) שכתב בביאור מחלוקת ר"מ ור"י:

פרט לשנפל לתוכו מי כבשים ומי צבעים ושינו את מראיו, דברי רבי מאיר. פירוש, ואפילו בפחות משלושה לוגין, שאין שיעור שלושה לוגין לשינוי מראה. אי נמי, שאפילו נפלו למקוה שלם, פסלוהו. שהיה ר"מ אומר, כל הפוסלו בשלושה לוגין כגון מי כבשין ומי צבעים, משום דמיא דצבעא מיקרו, פוסלין אותו בשינוי מראה, אפילו בפחות מג' לוגין. ולא תימא משום דקסבר ר"מ המים שנשתנו מראיהן אפילו שלא ע"י תערובת אלא ששרה בהם ירקות או סמנין פסוליין בשינוי מראה, דהא דברי הכל הוא דכשר, אלא דווקא ע"י תערובות שאובין, וקסבר, כיון שאלו המים שאובין הם וראויין לפסל ע"י שלשה לוגין, חל עליהם כמו כן פסול המראה כאילו הם יין או שאר משקיין, ופוסלים אפילו בפחות משלשה לוגין. ור' יוסי אומר וכו', מ"ט, כיון דפוסלין בג' לוגין נמצא שהם נידונין כמים, שאילו הוא יין או שאר משקיין, אין פוסלין בשולשה לוגין, וכיון שהם כמים, אין פוסלין בשינוי מראה פחות משלושה לוגין, והרי הם כמים ששרה בהם סמנים או שהדיח בהן סלי זיתים וענבים ונשתנו מראיהם שהם כשרים וכו'.

הראב"ד ביאר את טעם ר"מ, ואת עניין ג' לוגין שאמר ר"מ. והיינו, שאף ר"מ מודה שכל שאין בו ממש אינו פוסל אף אם שינה את מראה המקווה, "דהא דברי הכל הוא דכשר".⁶ אלא שסבר ר"מ שמכיוון שמי צבע ומי שלקות שנתכנסו בכלי הוו שאובין, וראויין לפסול את המקווה מדין שאובין (בג' לוגין), ממילא "חל עליהם כמו כן פסול המראה כאילו הם יין או שאר משקין, ופוסלים אפילו בפחות משלשה לוגין" ע"כ. ור' יוסי אינו סובר סברא זו, כיון שאם פוסלין מי צבע ומי שלקות מדין שאובין,⁷ מוכח דמים הם, ואין "מים" פוסלים בשינוי מראה, ואף שסו"ס נתנו צבע במים, מ"מ לא חמיר מהדיח במקווה סלי פירות. ובעניוטי לא זכיתי להבין כ"כ סברת ר"מ לפירוש הראב"ד, מהו הטעם דאמרינן דמיגו דחל עליהם פסול בשאובין, לכן גם "חל עליהם כמו כן פסול המראה כאילו הם יין או שאר משקין", ומה עניין זה לזה. אכן לדרכי הנ"ל ניחא, דאחר דשם משקין עליהם, חשיב כאילו אית ביה מששא. ואפשר שגם זו כוונת הראב"ד, ודו"ק.

ה. האם פסול שינוי מראה דאורייתא או דרבנן

ונראה שנחלקו הראשונים בשאלה האם פסול זה של שינוי מראה הוא דאורייתא או דרבנן. כמה ראשונים כתבו להדיא שהוא דאורייתא, הרשב"א (יבמות פב סוף ע"א ד"ה הא) כתב בשם הרמב"ן:

הא דנתן מקוה שיש בו ארבעים סאה נטל סאה ונתן סאה, בפ"ז דמקואות נשנית במשקין ומי פירות. ואי קשיא לך דההיא פסולה דאורייתא היא, י"ל דכיון שלא שינו את מראיו, מן הדין אפילו נטל ונתן כל היום כשר, ומדרבנן הוא דהחמירו, והווי להו למיבעי פלגא בכשרות ובעי רובא. הרמב"ן נר"ו.

ומוכח להדיא שאם שינו את מראיו, פסולא דאורייתא הוא. וכ"כ בנימוק"י שם בשם הרמב"ן. וכ"כ הריטב"א שם (פ"ב ע"ב ד"ה נתן) בשם הרמב"ן. וכ"כ בקרית ספר על הרמב"ם (מקואות פ"ז). ועוד.

לעומת זאת, הב"י (יו"ד רא, ל עמ' רסה) כתב בשם הראב"ד בבעה"נ (שער המים עמ' צב): "אבל שאר משקין לא אתקוש, הילכך שאר משקין בשינוי מראה הוא דפסלי, משום דמתחזי כמקוה של שאר משקין" ע"כ. ומשמע שסבר שהפסול דרבנן. והיינו שסבר שמקווה כולו משאר משקין פסול מהתורה, שכן "מקוה מים" כתיב, ומקווה מים שנשתנו מראיו ע"י יין או מוחל, פסול מדרבנן, אטו מקווה של יין (שאר משקין). ולפי זה צ"ל שדרשת הספרא "מקוה מים ולא מקוה שאר משקים" היא אסמכתא בעלמא.

6. ומה ששינונו במתניתין הנ"ל "הדיח בו סלי זיתים וסלי ענבים ושינו את מראיו, כשר", אף לר"מ נשנה, ואין חולק בזה.

7. ודלא כרבי יוחנן בן נורי דסבר (בפ"ז משנה ה') ד"הכל הולך אחר המראה", ואם אין להם מראה מים, אינו נפסל בג' לוגין, ולדבריו, מי צבע ומי שלקות שאינם נראים כמים, לא יפסלו בשאובין.

ואולם צ"ע, שהרי בב"י שם לעיל מינה (בסע' כה עמ' רסג) כתב בשם הראב"ד עצמו בבעה"נ (עמ' צד):

עוד יש הפרש בין פסול ג' לוגין, לשינוי מראה. כי הג' לוגין אינן פוסלין אלא בשאובין, ושינוי מראה פוסל אפילו שלא בשאובין, כגון שנמשך לתוכו יין מן הגת ומוהל מבית הברד שלא מתוך כלים. ממאי, דתניא בתורת כהנים (שמיני פרשה ט' אות ד') מקוה מים ולא מקוה כל משקים, פרט לשנפלו לתוכו מי כבשים ומי צבעים ושינוי מראיו, ודייקנן מינה מקוה כל משקין דומיא דמקוה מים, מה התם שלא בשאובין, אף הכא שלא בשאובין, ואפילו הכי מיעטינהו קרא.

ומלשון "מיעטינהו קרא" משמע שהפסול דאורייתא, ודוחק לומר דהוי אסמכתא כנ"ל, וצ"ע. וע' בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' רפ"א) שכתב בריש דבריו "ושוב לפלל בחכמה כי מראב"ד בס' בעה"נ מבואר דפסול שינוי מראה במקוה רק דרבנן, וכשספק שמא מנהר ולא מעין הוא ונפסל בשינוי מראה הוי ספיקא בדרבנן ולקולא וצדקו כל דבריו".

ויש להעיר בזה, שהרי מצינו לכמה פוסקים שכתבו, דאיסור או פסול דרבנן שיש לו אסמכתא מקרא, ספיקו לחומרא, ע' בפתיחה כוללת לפמ"ג (ח"א, ד"ה המדריגה ומעלה החמישית, ואח"כ בד"ה ומשמע אסמכתא, ועוד עיי"ש בהמשך), ועיין עוד בהליכות עולם (ח"ז עמ' קלט בהערה) בשם המטה יהודה (באו"ח סי' תרי"ג סע' ז'), ובהליכות עולם שם נראה דהכי ס"ל לדינא, דכל דרבנן עם אסמכתא, ספיקו לחומרא. אכן יש ראשונים שודאי אינם סוברים כן, וכן יש בזה כמה פרטים וחילוקים, ואכמ"ל.

ואפשר שיש ליישב הסתירה הנ"ל בדעת הראב"ד, האם פסול שינוי מראה הוי דאורייתא או דרבנן, ע"פ מש"כ שם עוד האבני נזר (באות ב):

אך לדעתי מלבד פסול שינוי מראה, יש עוד פסול, מאחר שמראהו חלב ממש חשיב כולו חלב. ושינוי מראה הא כתב ראב"ד בספר בעה"נ שער המים, אפילו לא נשתנה מראה למראה יין. מדתני ושינוי מראה לבד, ולא קאמר ושינוי מראיו למראה יין, והובא בב"י (סע' כה א', עמ' רסג) ובש"ך (סי' רא ס"ק סו). והנה בהא דג' לוגין מים שנפל לתוכו קורטוב יין ומראהו כמראה יין, אינם פוסלים המקוה ולמאן דמתני חסר קורטוב (מכות ד' ע"א), הא קי"ל כריב"נ דהכל הולך אחר המראה. ואפילו אינו חסר קורטוב אין פוסל, דחשיב כולו יין. ומשמע דוקא מראהו כמראה יין. אבל שינוי מראה במים לבד לא נפיק מתורת מים ופוסל המקוה, רק במראה יין חשיב כולו יין, ובזה נראה שהוא מן התורה. וה"ה במראהו כחלב ממש דחשיב כולו חלב ופסול הטבילה מן התורה.

ועיי"ש עוד (באות ה). ורצונו לומר, שיש ב' רמות בשינוי מראה המים שבמקווה, אם חזר כולו למראה היין, הוי פסול מהתורה, אך אם רק הלך המראה מים, ולא נהפך ממש

למראה יין, הוי פסול מדרבנן. ונראה שהכי דייק לשון הראב"ד שכתב "משום דמתחזי כמקוה של שאר משקינ", היינו שאינו יין גמור, רק "מתחזי" כמים של שאר משקין. אכן כאשר הביא הדרשה בת"כ כתב "ודייקין מינה מקוה כל משקין דומיא דמקוה מים", משמע שמדבר "על מקוה של משקין", היינו שמראה המקווה ממש כמראה המשקין.

והיה ראוי להאריך עוד, אלא שאכמ"ל, ועיין עוד באבני נזר שם (אות ה'), ועיין עוד בטור (מהד' שירת דבורה עמ' רסג בהערה קיב), ומרן הב"י שם (עמ' רסה) כתב בשם הראב"ד "דמתחזי". ומשמע דאינו דאורייתא. ועיין עוד בספר שערי מקוואות (ס"ק קיב והלאה), בעניין אי הוי דאורייתא. ועיין עוד בפת"ש (סי' רא ס"ק יט, וס"ק כה) ובשו"ת זכר יצחק (סי' נח-נט).

ו. סיכום ומסקנות

עלה בידינו שפסול דשינוי מראה במקווה אינו אלא כשנפלה לתוך המקווה ממשות הדבר הצובע, ולא בנתינת צבע בעלמא. ר' מאיר ור' יוסי נחלקו בעניין פסול שינוי מראה במי צבע, ונראה שלא נחלקו על עצם העיקרון, אלא על יישומו במקרה זה של מי צבע: האם הם נחשבים ל"אית ביהו מששא" ודמי ליין ומוחל ושאר משקין שפוסלים (ר"מ), או חשיבי כלית בהו מששא ודמי להדיח בו סלי פירות שאינו פוסל (ר"י).

פסול שינוי מראה נלמד מדרשה: "מקוה מים, לא מקוה כל משקים כולם", ולפי הדין הנ"ל שרק ממשות פוסלת, נראה לומר שעיקר הפסול הוא משום שבשינוי מקרה מחמת דבר שיש בו ממשות, המקווה עשוי מחומר אחר שאינו מים. ויש לדון מה תוקף הפסול, ונראה שנחלקו ראשונים בשאלה האם הוא מדאורייתא (הרשב"א, הריטב"א והנמו"י) או מדרבנן (הב"י בשם הראב"ד).

מפתחות

